

***БАГАТОНАЦІОНАЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ
МІЖНАРОДНОГО ВИРОБНИЦТВА***

Рогач О. І.

д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародних фінансів
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Розвиток діджиталізації світової економіки нерозривно пов'язаний із діяльністю багатонаціональних підприємств. З одного боку, багатонаціональні підприємства (БНП) є одними із двигунів інформаційних та комунікаційних технологій, цифрових процесів. З другого боку, діджиталізація світової економіки справляє зворотній вплив на масштаби та форми експансії БНП, їх організаційну структуру та мережеві зв'язки. Впровадження нових цифрових технологій управління, зв'язку, маркетингу дала потужний поштовх розвитку глобальних ланцюжків створення вартості (ГЛСВ). Вона відкрила можливості технологічної фрагментації виробництва та координації географічно розосереджених виробників окремих «завдань». Але діджиталізація спричиняє постійні реконфігурації міжнародного виробництва БНП, зміни ГЛСВ та появу нових учасників мережевих аутсорсингових зв'язків.

Експерти ЮНКТАД поділяють всі фірми, які, на їх думку, задіяні у просуванні процесу діджиталізації, на три групи: 1) високотехнологічні фірми (БНП, що розробляють інформаційні технології, послуги або продукцію, яка базується на діджитальних процесах); 2) телекомунікаційні БНП (вони надають послуги в цій сфері); 3) інші багатонаціональні підприємства, які не розробляють, але інтенсивно використовують інформаційні технології [1, с.159-160]. Вони вважають ознакою прямого зв'язку між зростанням діджиталізації світової економіки та діяльністю БНП той факт, що за останні десятиліття питома вага високотехнологічних фірм у рейтингу 100 найбільших БНП стрімко та неухильно зростає. Це стосується не тільки чисельності таких фірм, а й частки їх активів та операційних прибутків. Деякі з таких багатонаціональних підприємств, наприклад, Alphabet (Google), Microsoft або Oracle є світовими лідерами процесу діджиталізації. Ринкова капіталізація флагманських високотехнологічних БНП, в середньому, в три рази перевищує аналогічний показник для міжнародних фірм інших секторів, що входять у список 100 найбільших світових БНП. На них припадає понад ¼ загальної ринкової капіталізації цієї групи компаній [1, с.162].

Але процес діджиталізації рухають не тільки гігантські багатонаціональні підприємства в галузі інформатики та телекомунікацій, але й тисячі невеликих та середніх БНП, які отримали в економічній літературі назву «міжнародні нові підприємства», або «народжені глобальними». На думку піонерів дослідження цих нетипових міжнародних фірм П. МакДугал та Б. Овіатта, впровадження технологій діджиталізації є суттєвою рисою цих фірм і пояснює їх гнучкість, високомобільність і надшвидкі темпи зарубіжної експансії [2, с. 45–64]. Як проаналізували Г. Найт та Т. Кавузгіл, саме це дозволяє фірмам, «що народжені глобальними», розвивати свій бізнес на основі багатонаціональних мереж виробничого аутсорсингу та сервісних послуг [3, с. 124–141].

Діджиталізація справлятиме й надалі суперечливий вплив на розширення міжнародного виробництва та зростання глобальних ланцюжків створення вартості. Цифрова революція продовжує знижувати витрати на комунікації, транспортування та логістику, що сприяє географічному розосередженню все нових видів виробництв. Тобто це відкриває можливості для фрагментації нових секторів виробництва, розвитку логістичних мереж аутсорсингових постачань. Економічна дистанція перестає бути вирішальним фактором прийняття інвестиційних рішень багатонаціональних підприємств. Але діджиталізація породжує передумови і для рещорингу, тобто повернення багатонаціональними фірмами частини своїх фрагментованих процесів назад «додому». Процес рещорингу відбувається під впливом багатьох факторів, у тому числі роботизації та автоматизації обробних процесів, розвитку електронної торгівлі, впровадженню 3D принтерів тощо. Наприклад, роботизація та автоматизація процесів сприяють поверненню складальних виробництв в промислово розвинуті країни, особливо в автомобільній, машинобудівній промисловості. В останні роки нова індустріальна революція значно зменшує витрати на працю навіть у швейній, взуттєвій індустрії. Зрозуміло, що реверсна релокація окремих ланок виробництва знижує кількісні показники зростання ГЛСВ.

Всі моделі «торгівлі за завданнями» та фрагментації міжнародного виробництва (Ж. Гроссман, Е.Россі-Гансберг) вивчали розвиток зарубіжного аутсорсингу на основі певних ключових факторів – різниці у заробітній платі робітників та здешевлення транспортних витрат. Саме за цих умов, як довели теоретичні дослідження Маркузена, Гелпмана, окремі його сегменти переносяться в локації із дешевою робочою силою [4, с. 595–598].

Практика БНП повністю підтверджувала ці теоретичні висновки на тлі трьох десятиліть прогресу комунікацій, транспорту, зниження

міжнародних управлінських витрат та відкриття нових регіонів із дуже дешевою робочою силою. Стратегії майже всіх багатонаціональних фірм були спрямовані на передислокацію виробництва в Азію або інші країни із дешевими факторами виробництва [5, с. 242–257].

Але четверта промислова революція, роботизація виробництва та нові технології видобування сланцевої нафти та газу у США змінюють ці традиційні тенденції фрагментації. Новий етап індустріальної революції народжує фактори, що протидіють виносу виробництва із промислово розвинутих країн в країни із дешевою робочою силою, або навіть спричиняють повернення багатьох виробничих процесів із зон офшорингового аутсорсингу. Співвідношення таких сил «виштовхування» та «втягування» очевидно буде змінюватися на певних етапах діджиталізації світової економіки і розгортання новітніх роботизованих платформ виробництва. Саме воно буде визначати майбутню динаміку розширення (або можливо навіть скорочення) та реструктуризації глобальних ланцюжків створення вартості БНП [6].

Ще одним свідченням трансформації ГЛСВ під впливом діджиталізації є збільшення акцентів на наукомісткі потоки товарів та послуг, створення мережевих знань та компетенцій, інтернаціоналізацію інноваційної діяльності філіалів. Створення нематеріальних активів виступає першочерговою метою все більшого числа систем міжнародного виробництва БНП. Темпи зростання ройалті та ліцензійних платежів в останні п'ять років склали в середньому 5%, що втричі перевищувало традиційні показники динаміки ГЛСВ – продажі філіалів та темпи зростання доданої вартості [7]. Враховуючи, що процес інтернаціоналізації створення знань БНП стрімко набирає силу, така трансформація ГЛСВ буде спостерігатися в наступні роки все більш виразно.

Список використаних джерел:

1. UNCTAD. World Investment Report 2017. Investment and the Digital Economy. Geneva and New York: United Nations, 2017. P. 159-160.
2. Oviatt B. Toward a theory of international new ventures / B. Oviatt, P. McDougall // Journal of International Business Studies. 1994. vol. 25. С. 45–64.
3. Knight G. Innovation, organizational capabilities, and the born-global firm / G. Knight, T. Cavusgil // Journal of International Business Studies. 2004. vol.35. С. 124-141.
4. Рогач О. Теорії міжнародного бізнесу / Олександр Рогач. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018. 687 с.
5. Рогач О. Багатонаціональні підприємства. Підручник / Олександр Рогач. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2019. 387 с.

6. Рогач О. Динаміка та пропорції руху прямих іноземних інвестицій після світової фінансової кризи / Сучасні тенденції міжнародного руху капіталу. Монографія / За редакцією Рогача О.І. К.: Вид-во «Центр учбової літератури», 2019. С.81-95.

7. UNCTAD World Investment Report 2018. Investment and New Industrial Policies. Geneva and New York: United Nations, 2018.